

A társadalmi szervek szerepe a műemlékvédelmi munka támogatásában¹

A műemlékvédelem csupán hatósági eszközökkel nem valósítható meg, ehhez a társadalom aktív támogatása is szükséges. A jogszabály ezért rögzíti azt az elvet, hogy a műemléki hatóság a műemlékvédelem feladatait a társadalmi szervek segítségére támaszkodva látja el. Ilyen társadalmi szervek működhetnek a tanácsok szervezetében, a Hazafias Népfront keretein belül, illetőleg egyéb szervezetekhez kapcsolódva. Véleményünk szerint nem lenne célszerű tételelesen meghatározni a műemlékvédelem társadalmi szerveinek körét és feladatait, mivel abban a helyi hagyományok, szokások, az abban résztvevők érdeklődési köre döntő tényező, s minden ilyen jellegű megszorítás gátná a társadalmi mozgalom kifejlődését.

A műemlékvédelem társadalmi szerveinek döntő többsége a tanácsok kebelén belül tevékenykedik. Erre a tanácstörvény megadja a lehetőséget amikor előírja, hogy „a tanács feladatainak eredményesebb ellátására állandó vagy ideiglenes bizottságokat alakít.” A tanácstörvény a bizottságok számát, szer-

vezetét, összetételét illetően mellőzi a szükségtelen megkötéseket, s törekszik a párhuzamosságok kiküszöbölésére. Ezen belül a bizottságok számának csökkentése, a formális elemek kiiktatása a tanácsi tevékenység hatékonyságának fokozását, a szocialista demokratizmus érvényrejuttatását célozza.

A Minisztertanács Tanácsi Hivatala irányelveket tett közzé a tanácsok szervezeti és működési szabályzatának kidolgozásához. Ennek figyelembe vételével a tanácsi szervek maguk határozzák meg a tanács, valamint szervei, szervezeti és működési szabályzatát s ezen belül a létrehozandó bizottságokat is. A tanács a szabályzatban felhatalmazhatja bizottságait albizottságok megalakítására is. Általában az albizottságokra is vonatkoznak azok a tanácstörvényi előírások, melyek szerint „a bizottság javaslattevő, véleményező, előkészítő, ellenőrző, összehangoló szerv”, azonban az albizottság a tanácsal mint testületi szervvel és a végrehajtó bizottsággal közvetlen kapcsolatban nem áll, működéséért — ezen belül feladatai meghatározásáért — a létrehozó bizottság felelős.

A tanácstörvény és a végrehajtására vonatkozó egyéb jogszabályok megadják tehát a lehetőséget a műemléki társadalmi szervezetek, a műemléki bizottságok, albizottságok megalakítására. Törvényi előírás szerint a tanácsi bizottságok szoros

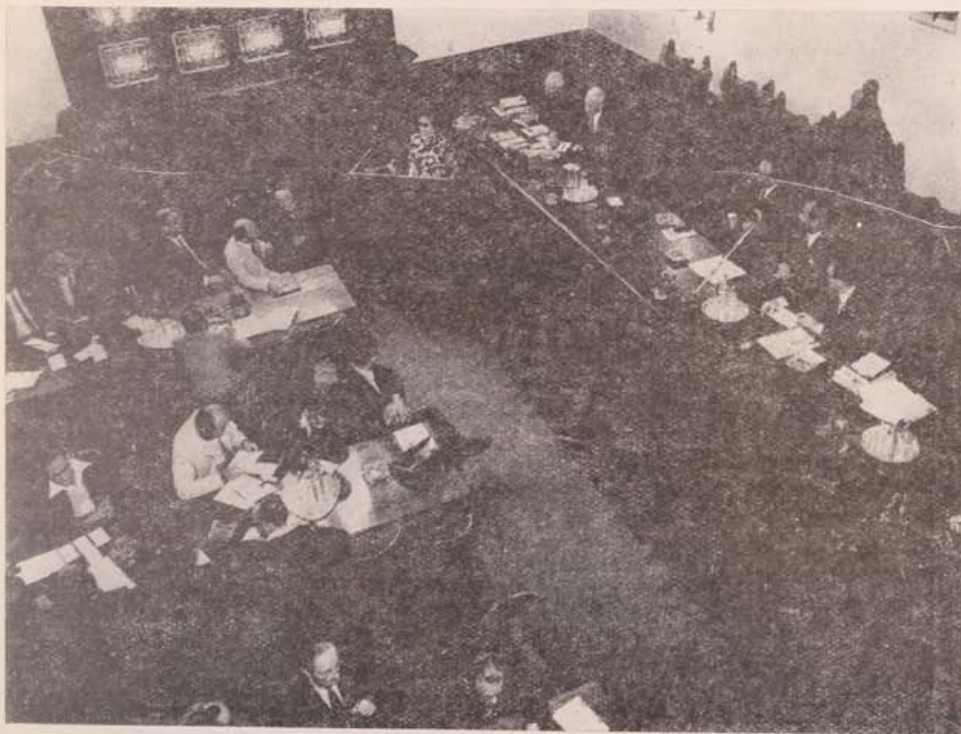
¹ Elhangzott 1973. augusztus 22–24. között Kaposvárott, a *Műemléki Albizottságok VII. Országos Értekezletén*.

kapcsolatot tartanak a Hazafias Népfront illetékes bizottságával, a tömegszervezetekkel, a lakosság egyéb szervezeteivel és a tanács működési területén lévő fontosabb szervekkel.

Véleményünk szerint minden megyében és a műemlékileg legjelentősebb városainkban, valamint a fővárosban — elsősorban annak műemlékileg exponált kerületeiben — megvan a létjogosultsága a tanács kebelében működő műemléki bizottságok, albizottságok létrehozásának. A műemlékvédelmi feladatok hatósági — ehhez kapcsolódóan tanácsí szakigazgatási vonalon történő — ellátása minden esetben igényli a társadalom közvetlen részvételét, javaslattevő, véleményező, előkészítő, ellenőrző és összehangoló tevékenységét.

Tapasztalataink szerint a legtöbb helyen a Műszaki és Kommunális Bizottságokon belül alakították meg a műemléki albizottságokat. Ez ellen természetesen nem lehet észrevételt tenni, mégis megjegyezzük, hogy elképzelhetőnek tartjuk annak megalakítását az oktatási és közművelődési feladatokkal foglalkozó bizottság mellett is. Ennek eldöntése mindig a helyi tanácsí szervek feladata és bízunk benne, hogy döntésük meghozatala előtt minden lehetőséget mérlegelnek. Mégis szeretnénk kihangsúlyozni, hogy a műemlékvédelem kulturális jellegéből és építésügyi igazgatási jellegéből adódóan kívánatos, hogy ha bármely bizottság albizottságaként került a társadalmi szerv megalakításra, abban a műemlékvédelemben érdekelt másik terület képviselői is képviselést nyerjenek.

Néhány helyen késedelemesen hozzák létre a tanácsí szervek a műemléki albizottságokat. Néhol olyan szemlélettel is találkozunk, hogy nincs szükség műemlékvédelmi társadalmi szervezet megalakítására, mivel ezzel a hatósági szervek ügyis megfélelően foglalkoznak. *Ezzel az érveléssel nem érthetünk egyet.* Ha az illetéke-

Tanácskozik a Műemléki Albizottságok VII. Országos Értekezlete

seket nem sikerül arról meggyőzni, hogy a hivatali feladat ellátása mellett társadalmi síkon is szükség van a műemlékvédelmi tevékenységre; ha a tanács, mint testületi szerv saját kebelén belül nem kíván ilyen lehetőséget megteremteni, akkor támogatni kell azokat a kezdeményezéseket, amellyel a lelkes lokálpatrióták, műemlékrajongók és szakemberek bármely szervhez kapcsolva és bármilyen elnevezéssel a műemlékvédelmi társadalmi tevékenységre szövetkezni kívánnak.

Ennek legjárhatóbb útja a Hazafias Népfront műemléki bizottságának megalakulása, de elképzelhető ez a Honismereti Bizottsághoz kapcsolódva is. Természetesen olyan megvalósítási forma is szóba kerülhet, amikor a Hazafias Népfront megyei vagy városi bizottsága együttműködési szerződésben állapodik meg a tanáccsal a műemlékvédelmi társadalmi szervezet működtetéséről.

Tolna megyében olyan újszerű kezdeményezéssel is találkoztunk, amely a *Kommunista Ifjúsági Szövetséghez*, illetőleg annak *megyei bizottságához kívánja kapcsolni a műemlékvédelem társadalmi szervezetét*, arra hivatkozva, hogy az ifjúság „saját magának védi és őrzi meg az arra érdemes emlékeket!”. Erről a kezdeményezésről érdemes még azt is elmondani, hogy a műemlékekért rajongó és azért társadalmi síkon áldozatokat vállalni akaró lelkes fiatal műszakiak a MTESZ segítségét és a Hazafias Népfront támogatását is meg kívánják nyerni, s bizunk abban, hogy kezdeményezésüket a megyei tanács is támogatni fogja. Az a tervük, hogy a tervező vállalat, a megyei levéltár, a megyei művelődési és építési osztály, valamint a megyei KISZ Bizottság, a Hazafias Népfront és a múzeum egy-egy képviselőjének bevonásával maguk mellé állítsák a KISZ-en keresztül a járási és községi KISZ titkárokat, a művelődési osztályon keresztül a járások és községek fiatal pedagógusait és az építési osztály útján a járási hivatalok műszaki csoportjait. A múzeum képviselőjének bevonásával a honismereti-helytörténeti csoportokat kívánják megmozgatni. Nyaranként 30—40 fő bevonásával társadalmi munkában — természetesen múzeológus irányításával — régészeti kutatásokat és helyreállításokat kívánnának végezni, s a tervező vállalat KISZ fiataljai felmérési dokumentációkat is készítenének.

Úgy érezzük, hogy az *Erdélyi Tibor* által kezdeményezett Tolna megyei akció megérdemli figyelmünket és a helyi szervek megértő támogatását.

Tudunk arról, hogy *Veszprém megyében dr. Zákonyi Ferenc* lelkes műemlékvédő munkája eredményeképpen *önkéntes műemléki figyelő és jelentő szolgálat* tevékenykedik. Véleményünk szerint ez a lelkes és hozzáértő társaság megérdemelné, hogy akár a tanácsai szervek, akár a Hazafias Népfront Megyei Bizottsága odafigyeljen munkájukra és szervezeti kereteket adjon társadalmilag szükséges munkájukhoz.

Szigetváron nincsen műemléki albizottság, ehelyett *Várbarát Kör* elnevezéssel tevékenykedik a műemléki és muzeumi társadalmi szervezet. Ezt mi így ahogy van helyesnek tartjuk és működésüket mindenben támogatjuk. Támogatjuk azt az elindult akciót is, mely a várral, illetve várrommal rendelkező városok és községek Várbarát Köreinek megalakítását tűzte ki célul és azt, hogy egymással szorosabb kapcsolatokat alakítsanak ki. Tudomásunk szerint ezt a kezdeményezést a Hazafias Népfront Honismereti Bizottsága is felkarolja és mindenben támogatja.

Műemlékvédelmi társadalmi szervezetnek tekintjük a *Vörös Meteor Természetbarát Egyesületet* is, amely a településektől távol eső romok társadalmi felügyeletét vállalta magára a saját körzetén belül és lelkes turistái rendszeresen küldik a fényképfelvétellel illusztrált, s a műemlék műszaki állapotát is feltüntető jelentéseiket, hogy a szükséges hatósági intézkedéseket ezek alapján kezdeményezhessük.

Műemléki albizottságaink már eddig is bebizonyították, hogy a társadalom támogatásának megszervezése milyen mértékben képes segíteni a műemlékvédelmi hatóság tevékenységét, a műemléki hatóság és a tanácsai szervek munkáját. A közvélemény figyelmének felkeltése, a műemlékek megismertetése és megszerettetése

olyan hagyományos feladat, amellyel véleményünk szerint minden műemlékvédelmi társadalmi szervnek foglalkoznia kell. Elég ha csak arra utalok, hogy pl. a *Czigány Jenő* irányításával működő *Győr Városi Műemléki Albizottság* 1957. óta diapozitív képek vetítésével 287 előadást tartott 39 703 résztvevőnek, s propaganda-munkájával nem állt meg a megye határain, hanem más megyékben is példát mutatott a gazdag megyei emléktanyag megismertetésében. Hasonlóan ehhez, fontosnak tartjuk a műemlékek helyszíni felügyeletét, olyan figyelő és jelentésszolgálat kiépítését, amelyek képesek idejekorán felhívni az illetékesek figyelmét a műemlékkel kapcsolatos problémákra, s egyúttal keresik a hasznosítás helyileg legalkalmasabb lehetőségeit is. *Dr. Somoskeőy István* ilyen irányú Nógrád megyei munkáját Sárospatakon már 1968-ban követésre méltónak találtuk.

Műemléki albizottságaink sokoldalú társadalmi tevékenységei közül itt most csak néhányat kívánok megemlíteni, példaként állítani. Ezek számunkra főképp az eddig ismeretlen jelentkezési forma miatt érdekesek és figyelemre méltóak. A *Hajdú megyei* és a *Baranya megyei Műemléki Albizottság* a *népi építészeti emlékek felmérésében és felkutatásában* hozott újszerűt. A Baranya megyei Műemléki Albizottság e mellett előindított egy olyan akciót, mellyel a *szomszédos megyék műemlékvédelmi társadalmi szerveinek együttműködésére*, a közösen jelentkező problémák *együttes megtárgyalására*, helyszíni tanulmányozására teremtett — a megyei és a városi tanács megértő támogatásával — lehetőséget. Az ormánsági festett templomokról készített kiadvány is ilyen együttműködés terméke lesz.

A *Hajdú megyei Műemléki Albizottság* nemcsak a zeleméri és a herpályi romok feltárásával és helyreállításával, s ennek során a társadalmi munka megszervezésével hívta fel magára a figyelmet, hanem azzal is, hogy megjelentette a *„Hajdú-Bihar műemlékei, irodalmi emlékhelyei és népművészete”* című reprezentatív kiállítási könyvét, amely a legjelentősebb műemlékek fényképen való bemutatásával, azok leírásával nemcsak hézagpótló mű, hanem idegenforgalmi célokat is szolgáló szakanyag. A műemléki kiadvány kliséjének felhasználásával idegenforgalmi prospektusok 8—10.000 példányban való megjelentetését tervezi, hogy a megye műemlékeit minél szélesebb körben ismertté tudják tenni. Jellemzőképpen megemlítem, hogy a könyv kiadásának szervező munkája is példamutató. Remélem *dr. Angyal László* eljuttatja minden megyének ezt a nagyon tanulságos könyvet, s akkor Önök is megláthatják, hogy mit jelenthetett a szervezőmunka, melyről az alábbiak árulkodnak: „Megjelent a Hajdú-Bihar megyei Tanács, Debrecen Megyei Városi Tanács, a Hajdú-Bihari Járások és Városok támogatásával”. Ilyen jellegű szervezőmunkával és összefogással sok megoldhatatlannak látszó ügyet lehetett már a holtpontról kihozítani. Nem véletlen, hogy a *„Hortobágyi hármashatár”* című, nem műemléki jellegű könyvben is megtalálhatjuk a műemlékek címet viselő fejezetet.

Somogy megye Műemléki Albizottsága országos értekezleteinken eddig nem sokat hallattott magáról. Hogy most mégis kiemelten foglalkozunk vele, az annak köszönhető, hogy *Sugár Imre* irányítása mellett olyan akciókat és újszerű kezdeményezéseket indítottak el, amelyek példaként szolgálnak. A Megyei Tanács megértő támogatásával az Albizottság lehetőséget kapott arra, hogy évente 300 000 Ft nagyságrendű, műemléki célokra rendelt kerettel szabadon gazdálkodjék. Mindig nagyon alaposan megfontolták, hogy milyen célra használják a pénzüket. A felosztás során jelentős tételeket határoztak meg műemléki-, ezen belül egyházi tulajdonú épületek helyreállításának anyagi támogatására. Így történt meg — az OMF anyagi eszközeivel közösen — a balatonszemesi római katolikus templom helyreállítása és folyik a szennai református templom helyreállítása is. Tervszerű munkával, a műemléki bázisnak tekinthető Megyei Tervező Vállalat bevonásával halad a műemléki épületek műszaki felmérése.

A Somogy megyei Tanács szép ajándékot adott a 100 éves várossá válását ünneplő Kaposvárnak, amikor kiadta *Szigetvári György: „Építészeti emlékek Somogy-*

ban" című könyvét. E mű megjelentetésével a Somogy megyei Tanács Tervező Vállalat kollektívája bebizonyította, hogy — mint az előszóban írják — „e könyv minden sorát a megye iránt érzett szeretet hatja át”, s a könyvvel az volt a szándékuk, hogy miközben a múlt művészi értékeinek összefoglalását és ismertetését adják, az értékek megmentésére és megóvására is ráirányítsák a figyelmet.

A könyvből, mely az ismertetett emlékeket képekkel illusztrálja nem érzik az olvasó, hogy Somogy megye a műemlékekben szegény megyék közé tartozik, inkább azt érzik, hogy igen nagy felelősséggel és tenniakarással a meglévők fenntartására, megóvására kívánják mozgósítani Somogyország társadalmát. És ez a törekvés minden elismerést megérdemel, s példaként állítható a többi megye és megyei tanács részére is.

Úgy érzem minden reményünk meg lehet arra, hogy a tanácsi szervek — felmérve lehetőségeiket — a műemlékvédelem területén is igénylik munkájukhoz a társadalom támogatását és bízunk abban, hogy a jól működő műemléki albizottságok és az egyéb néven működő műemlékvédelmi társadalmi szervek példát mutatnak azoknak is, akik még keresik a számukra legkedvezőbb társadalmi munka-formákat.

Dr. Merényi Ferenc igazgató a centenáriumi ünnepségek során elmondott egyik beszédében a műemlékvédelem és társadalmi bázisának kapcsolatáról a következőket mondta: „A felszabadulás után újjászülető hivatalos műemléki szervezet — amely kormányzatunktól korábban elképzelhetetlen mértékű támogatást kapott —, ma már a szocialista fejlődésünknek megfelelő és a korszerű műemlékvédelmi elveket érvényesítő törvényes rendelkezések alapján a feladatokhoz mért nagyobb létszámú szakember gárdával és igen komoly hatósági jogkörrel végzi munkáját. Ennek ellenére nem mond és nem is mondhat le sem a különféle hatáskörű és szintű területi és helyi szervekkel való együttműködésről, sem a társadalom segítségéről. A műemlékvédelem természetében rejlik, hogy az állomány őrzésére, ápolására, pusztán a hivatalos apparátus nem képes. Ez nemcsak azért nem lehetséges, mert az ország területén szétszórott objektumokról van szó, hanem azért sem, mert ezek az objektumok nem pusztán gyakorlati igényeket szolgáló műszaki létesítmények, amelyek fenntartásához egy szak-apparátus munkája elégséges. Olyan széles társadalmi bázis kell, amely megérti, értékeli és élvezi is a műemlékekben azt az eszmét pluszt, amivel ezek többek pusztán építményeknél, műszaki objektumoknál. Szükség van olyan hivatalos partnerekre és társadalmi aktívákra, akik értői és rajongói a műemlékeknek és hozzáértésüket, lelkesedésüket másoknak is át tudják adni. Meg tudják győzni a műemlékek tulajdonosait, kezelőit, esetenként egy-egy település lakosait, akik a műemlékekben néha még csak egy kiöregedett, rendeltetésének nem megfelelő építményt látnak és pusztulásukat közönyösen, tétlenül szemlélik, vagy éppen elősegítik, s nevelő munkával a terület értékeinek őrzőivé formálhatják át őket.”

Dr. Barcza Géza

Felsőrákosi fogas-díszítmény